

MAGYAR NEMZET

Práger László

A világválság és megroggyant belső viszonyaink

2008. november 8.

A legnagyobb veszély, ha a globális válság elfedi belső teendőinket. A megahitel nem jelent garanciát a túlélésre.

Ön kihasználta már határtalan lehetőségeit? – invitált még október első hetében is a gazdasági hetilapban megjelent hirdetés a topvállalati gálára. A tőzsdeiskola hírportálján adta tudtul, hogy hamarosan kiírásra kerül következő tanfolyama, amelynek címe: A kimagasló nyereségek módszerének elsajátítása, és amelyben szakértője „a scalp technikától kezdve a carry trade-ig, minden aktuális tőzsdei folyamatot közösen értékeli ki a hallgatókkal”, felhívva a figyelmet: „A kimagasló nyereségek elérése nem egy nap és egy tőzsdestratégia eredménye, elérni csak folyamatos gyakorlással lehet.” Az Ecostat–Mikroszkóp arról ír: „A közép-kelet-európai, különösen a magyar részvénytőzsi piac a hozamot tekintve ma a világ élvonalába tartozik, de a BUX 17000 pontos szintjén már kockázatos új pozíciót nyitni.” Ez utóbbi cikk a megelőző két idei októberi idézettel szemben azonban több mint három éve íródott, 2005 márciusában, és azóta a BUX 2007-ben először a 25 ezres, majd a 30 ezres rekordszintet döntötte meg. 2008. október végén az index 13 ezer pont körül ingadozott.

A globális világgazdaságban a reálgazdaság és a spekulatív világ elszakadásának trendje évtizedek óta megtörhetetlenül és nyíltan rajzolta útját. A közgazdasági becslések a világ egyéves, mára ötvenezermilliárd dollárt meghaladó GDP-jénél sokszorosán nagyobbra tették a kialakult, döntően spekulatív tőke nagyságát. A közvetlen vészjelek az elmúlt években felerősödtek. Meghatározó vállalatcsoportok, brókercégek, bankok bukásainak növekvő sora a globálissá vált világgazdaság testének egyre több pontján jelentkező sebhelyeit mutatta. A Standard and Poor's 2008. eleji jelentése már a globális világ egészét áthálózó súlyos tünetjelt közölt: a világ tőzsdéinek kapitalizációja ekkor ötezermilliárd dollárral csökkent, amely érték harminc-negyven Magyarország nagyságrendű ország teljes éves GDP-jének összegével azonos.

2008 októberének második hetében a 2007 őszi 13 ezer pont fölötti amerikai tőzsdeindex, a Dow Jones a kilencezer körüli sávba zuhant, ilyen mélyen legutoljára öt évvel ezelőtt, 2003-ban volt. De önmagában ekkora lenne a világ gazdasági válsága, ha a fél évtizeddel ezelőtti értéken áll az amerikai tőzsdeindex? A tényleges termelési eredményekkel bővülő gazdasági „való világ” szintje és az országok, a vállalatok, az egyes családok, az emberek eladósításával, a teljesítménnyel nem fedezett tőzsdei és tőzsdén túli ügyletekkel létrejött buborékvilág közötti olló az elmúlt fél évtizedben a végtelenségig kinyílt.

A válság begyűrűzik, vagy sem – szól a kérdés, mintha a konvencionális gazdasági óvilág tere maradt volna a XXI. század, mintha az országok világa mellett, azt átlépve nem jött volna létre a nemzetek és országok feletti, átjárható, ám át nem látható globális tér. A legfejlettebb országokba koncentrálódott központjai mellett a transznacionális vállalatoknak 700 ezer leányvállalata működik, belőlük több mint háromezer a fejlődő országokban, kétszázötvenezer Kelet- és Közép-Európában. E multi-leányvállalatok forgalma évi 22 ezermilliárd dollár fölötti, csaknem kétszerese a konvencionális gazdaság az országok egymás közötti forgalmában mért világkereskedelmének.

E globálissá lett XXI. század eleji világ legnyitottabb országai közé tartozó Magyarországon az export és import együttesen a GDP 140 százalékának felel meg. A magyar tőzsdén nagyon magas a külföldi befektetők aránya, mintegy 75 százalék. A rendszerváltás után lemaradó, új erőt csak egy évtized múltán szerző hazai kis- középvállalati szektor szerepe csak a foglalkoztatásban meghatározó. A magyar kivitel háromnegyede a külföldi tulajdonú transznacionális vállalatokhoz kötődik. A magyar GDP felét ez a vállalatcsoport adja. E tények alapján akár békeidőben, akár a mostani válsághelyzetben aligha lehet másfajta út, mint a hazai vállalkozói kör megerősítése, a multinacionális gazdasági és pénzügyi szereplők, és a kis- és középvállalati szektor a belső gazdaság fejlődését jelentő leghatékonyabb összekapcsolódása.

Aligha vitatható, hogy a világ válsága csak globális keretekben oldható fel. Ám a nemzeti válságok feloldása nélkül nem képzelhető el a világválságból való menekülés. A jövő szempontjából meghatározó, hogy a gyors és globális válságmenedzselés ad-e teret és időt a szakadék felé vezető eddigi rossz pályaszakaszok átírására, az állam és a piac helyének újragondolására, vagy egy rövidebb-hosszabb helyreállítási periódust átvészelve visszaáll a régi rend alapja. Kérdés, hogy mennyire hatékonyak az ezermilliárd dolláros nagyságrendeket elérő amerikai, európai állami segélycsomagok, a mentésre beállított pénzügyi, banki technikák? Ezzel legalább azonos súlyú: a bizalmat visszaállítani szándékozó új megnyilatkozások, a megfogalmazódó új világképek és gazdaságpolitikák valóban majd végigjárt új utak lesznek, vagy csupán felszínes egységet hirdető, elmúló retorikák maradnak?

Magyarország számára minden ésszerű eszközzel elérendő cél a válság átvészélése mindazzal az adottsággal, amelyet a rendszerváltást követő csaknem két évtized magával hozott. Az átvészelés igénye, a gyors döntések szüksége azonban nem szabad, hogy elfedje a fejlődési pályát megakasztó eddigi hibás utakat, a megvalósításra váró változásokat. Az sem engedhető, hogy a mostani válságmenedzselés éppen a hosszabb távú belső érdekekkel ütköző struktúrák kialakulását, megerősödését hozza magával. A GDP (vele együtt a felzárkózás) már 2007-ben bekövetkezett lassulása nemcsak a külpiacok gyengüléséből adódik, de a nyitott, duálissá vált magyar gazdaságban a nemzetközi feltételek romlásával szemben gazdaságunk még védtelenebb. A hallatlanul magas, az elmúlt években messze tíz százalékon felüli növekedési rátát mutató, 2007-ben 68,6 milliárd euróra növekvő magyar export nem húzta magával a magyar GDP-t, mert e döntően transznacionális kivitelnek magas az import-, és alacsony a hazai hozzáadottérték-tartalma. Október második hetében adta tudtul a KSH, hogy augusztusban – évek óta először – csökkent az export, amely még nem a tőzsdei világválság következménye. Az exportdinamika és a belső piac együttes lanygulása a magyar gazdaság legfájdalmasabb gyenge pontját, a rendkívül alacsony foglalkoztatottsági szintet tovább támadja. Az erős belső piac a gazdaságba valóban integrálódott, ám csak a versenyző külföldi működő tőke és az erős kis- és középvállalati szektor csillapíthatná csak a sokasodó veszélyeket. A magyar export több mint négyszerese a csaknem két évtizeddel ezelőtti szintnek, a GDP csak valamivel több mint egyharmaddal, a kiskereskedelmi forgalom ennek csupán felével haladja meg az 1989-es színvonalat, a foglalkoztatottak száma (egymilliónyi ember munkahelyvesztésével) csak háromnegyede az akkorinak.

Magyarország az elmúlt fél évtizedben legyengült gazdasággal, saját belső válságával terhelten áll a világgazdaság viharában. A végső mentőövként adott hitelkeretek, hitelek önmagukban nem a félresiklott belső fejlődési pálya most már elkerülhetetlen megújítására nyújtott garanciák. Ma két összefüggő, de mégsem összemosható kép áll a magyar gazdaságpolitika előtt: a minket szorosan körülvevő globális világgazdaságé, és belső viszonyainké.

A szerző közgazdász, egyetemi tanár